

САМОМ СЕБИ У ПОХОДЕ

Божидар ШУЈИЦА: КИЧМА, Књижевне новине, Београд, 1984.

Од савремених српских песника, након трагичног нестанка Бранка Миљковића, ниједан није пишући стихове толико *мислио о ђесми*, толико пута је *именовао и дефинисао* и са толиком енергијом *понирао* у њено и *биће поезије* уопште, као што је то чинио и још увек чини Божидар Шујица.

Невидљиви и неухватљиви простор поетског, непознати и немустити тамни вилајет пред којим се овај песник нашао, није га плашио; од прве збирке (*Пресјуйне ноћи*, 1961) спремно је зашао у њ, да га као муња обасја, свестан да само један блесак није довољан — у непознато се мора улазити више пута, а песник не би смео никада ни да га напушта. То искуство Шујица је стицао од стиха до стиха, од књиге до књиге, да би, у часу када прави избор своје поезије, и поред несумњивих постигнућа, схватио како:

*Улазим кроз вратица невидљива за остале
А никако да уђем унутра, тамо где, ваљда,
Треба да сјиди нем, где, ваљда, треба да обавим
неки
Посао
Или останем заувек.*

(Отворена вратица)

На „улазу“ у избор из поезије Божидара Шујице, као и у његову поезију у целини, могли би стајати ови или неки други стихови, из прилично обимног и зачуђујуће кохерентног песничког опуса. Шујица је, на име, у свим својим збиркама остављао „знаке“ распознавања, материјализоване трагове свести у стиху, о поетском чину, о *уметности* коју је речју изразио — знакове на основу којих није тешко успоставити његову поетику. Таквих поетских ставова — којима се непосредно изражава *свеси о ђесми*, њеном смислу и моћи, њеној улози у преуређењу света и манифестацији самог песниковог *бића* — сразмерно је „много“ јер се срећу у песмама различитих мотива и тензија, а ни једна од њих се не би могла схватити као „програм“, у потпуности. Писцу ових редака се сто-

га учинило zanimљивим проучавање релације *певање-мишљење* у Шујицином избору поезије, поготово што су се његови „ставови“ или „знаци“ свести о песми јављали у различитим облицима, различитим поведима и у различитим контекстима. Било да су саопштени као стиховане експликације — редовно су се уклапали у фактуру песме, у њене основне интонације и значењске снопове; поетски ставови су некад уткивани у песникову расположења, изазвана сензацијама из спољашњег света, па су природно, везани за тај свет, као у другом сонету целине *Освојити тио* *и одишње доба*:

*А песма би мојла да буде и ова киша
Ал' нема њаквих слова
Која би мојла да је забележе.*

Други пут, ови знаци би пратили „гневна“ и стања срџбе, за која су критичари већ приметили да су „редовна“ стваралачка стања овог песника, о чему сведоче поједини стихови из збирке *Време и џемељи*, по пут овога:

Песма је љредосећање да ћу умрејти!
из песме, исто тако „пренапрегнутог“ наслова — *Певај, ј орко срце, животињо сувише сазнала*. Шујици, међутим, није стран ни меланхолични скептицизам, бар кад с дистанце размишља о „послу“ који је намерио да оствари у просторима Поезије:

*Ти ништа не верујеш
Само слушаи кључање облика*

(Песма),

док ће, у другој прилици, попут Дединца омађијан појавностима око себе, у име песника који „дахћу на несигурним путевима“ као „поштари вечности“, рећи:

*Ти си тио моје ужасно неречено
Ти си тио моје чедо нерођено
О иштицо штио шечеш*

(То је био џренуџак).

Међутим, да би се у целини сагледала песничка личност Божидара Шујице, према назначеном начину „читања“, ваљало би поћи редом, од циклуса до циклуса и од једне збирке до друге, унесених у овај избор, одвећ карактеристичног наслова за његов опус у целини — *Кичма*. Пошто то простор не дозвољава, овом приликом ће се указати само на најособеније црте песничког портрета Божидара Шујице — портрета који се формира на пресеку равни *певања* и *мишљења*.

Чим се *Кичма* прочита, уочава се да Шујица није допустио аутоцензору у себи да проговори (самокритичност и иначе није одлика наших савременика, поготову оних којима се издају сабрана или изабрана дела), али са једним циљем и високом свешћу — да се представи читаоцима *једном књигом* (!) између чијих корица треба да буде *све*, дакле, сви они чиниоци који су, по његовом уверењу, релевантни да се стекне потпуни утисак о *почећку*, *расћу* и *зрењу* поетског дела у којем неће би-

ти сусрета *Ничеја* и *Мастшила*, него у којем ће се речи, иако на смрти болесне, како рече у једној песми, успешно супротставити и превладати Хаос, односно, ентропију — како би казали новији теоретичари — и покренути једно ново Стварање, какво је могуће само у поезији, у том „Чуду које још упорно стоји са својим мртвима живљим од живих“. У име тога Чуда, Шујица се није стидео да поново штампа своје ране стихове, патетичне, бунтовничке, познатог звука и знака, са доста општих места поезије шездесетих, с рудиментима песничких заноса и пркоса романтичарске провенијенције, али и са примесама авангарде, из првих деценија нашега века, чије ће поетизме и овај песник, као и толики други из његове генерације, радо користити, као и низове синтагми неосимболизма, чија ће реторичка декоративност зазвучати и у његовим квинтама из прве књиге *Пресвијуне ноћи*.

Те поетске распричаности, која никако није декор ни модел исказа него начин постојања његове песме, Шујица се неће никада одрећи, било да пише везаним или слободним стихом, каквом се упутио у последњим књигама, било да *ћева себе* или казује о општијим темама, какве су оне о отаџбини, човековој судбини и човеку као средишту у којем се стичу координате времена и простора. Вербализам, који стоји као отворена опасност у поезији каква је Шујичина, никада није надрастао *ћоетско*, ни онда када се песмом слуте катаклизмичке промене, у свету и у човеку:

*Нож претворен у цвети шћо ће у безмерју местю
Песка да буде време и победник наџ свим
(Сћуб ћесме),*

ни онда, када у стваралачкој игри, језиком прозе говори о „технолозији“ поетског посла: „Све са свачим посваћам у тој птици. Све са свачим посваћа у мени та птица. Све са свачим у птици и у мени посваћа се!“ (*Вече*).

До вербализма у Шујичиној поезији једноставно није могло доћи (и поред тога што он опева једва неколико тема!) јер су се речи којима се служио томе опирале. Његове речи су речи конкретних, пуних и правих значења, живе речи, али је апсурдна и помисао да је на њима увек заснивао значења својих стихова. Осим помињаних „знакова“ — експликација о песми, поезији, поетском и неким својим стањима, примењене речи у стиховима не значе само то што значе већ пуноћу и ширину своје семантике стичу у спрегама једне са другима, у целину стиха и контексту песме. Шујичини стихови су метафорички, било како да се схвати појам метафоре, и казују више но што казују и омогућавају различита и бројна разумевања код читалаца, односно, тумачења код интерпретатора:

*Писаћи сћихове ћю је срамоћја!
Најј ори су ћуни сћрашине жесћине,
Док осредњи смрде у име живоћја.
(Милосћ за моје најлейше ї одине),*

или, у песми *Хроника*, када каже:

*Зидови су остјали на истјим местјима
Само мало размакнутји и друјачије окречени.*

Но, Шујичина, као и Миљковићева, реч може бити прејака, изле-
тела из ужарене душе, какве су прометејске, у начелу. И у том случају,
реч, још крвава од живота, није била „осредња“ нити је „смрдела у име
живота“, јер естетска регулација није изостајала ни онда када је песни-
ков глас саопштавао гнушање или презир према свету или је потицао из
унутарњих паклова душе, с којима се песник, као и сви други, морао суо-
чавати, нити у ситуацијама када је користио „истрошене речи“, фразео-
логизме или вулгаризме, иако се „једносмерност“ порука које је кази-
вао, није могла порећи:

*Песници удварајући се у име слободе
Месито очију имају отворене ране.
(Брушена песма моје младости)*

*Данашњи песници присвојили су ужас и ордих
Појисујући несвеситицу надницом часнољубља!
(Европа)*

Полазећи у походе самоме себи, излажући властитој провери сво-
је најинтимније ЈА преточено у песму, у *Кичми* је Шујица приспитивао
и то своје ЈА и песничке учинке, у већој мери него што се то може прет-
поставити:

*Толико што ја морам да урадим
А још ни почео нисам
(У рукама држим кутије корака)*

каже овај песник, иако је већ био далеко од *почетка* и мада су наведени
стихови кореспондентни са многима из других песама, из ранијих или
каснијих збирака, у којима је „причао свој живот / улепшавајући га /
као да ће се тек десити / то што се десило“, (песма *Тридесетта скоро ће
ми бити*). Ови стихови, у ствари, садрже чврсто утемељено уверење да
поезија није само ствар *иренујка*, још мање ствар *срица*, него и ствар
ума, а овај је, будући натруњен органским скептицизмом, условљавао и
самоиронију у изразу. Поезија није проналазак онога који је пише, дубо-
ки су њени корени и стари колико и *реч*; она мора наликовати на свога
аутора и ни на ког другог („Наликује ли на мене све што изговарам?“ —
пита се овај песник у *Речи и живи*), што значи да песник сме имати мало
„дугова“:

*Сиреман сам да сваком вратим своје
Ако уоштите неком нешто дује ујем
(Ја без узрока)*

Једном речју, песникова домовина је *непознато*. Шујица се у ње-
му настанио. *Кичма* то показује, као књига поезије, састављена од рани-
јих књига. Свако откриће у непознатом, *ново* је, само ако се нађе аутен-
тичан израз:

*Ништа не појрављај
Из почетка којај темеље
Нов малиер, нове циље
Нов нацрт, о одрасли човече!
(Треба отићи)*

У име тог новог, песници су увек на почетку.